

Unkarin alangoilla ollaan matkalla markkinatalouteen

MARKKU TYKKYLÄINEN

Joensuun yliopisto, Maantieteen ja aluesuunnittelun laitos, Maaseutuinstituutti

Tämän jutun tekijällä oli mahdollisuus vieraillla heinäkuussa 1990 Unkarin tiedeakatemian alaisessa aluetutkimusta harjoittavassa tutkimusyksikössä Bekescsabassa, lähellä Romanian rajaa. Suomalaistutkimus ja viime aikoina eri puolille Suomea perustetut uudet tutkimuslaitokset kiinnostivat unkarilaisia kollegoja. Minua puolestaan kiinnosti Unkarin maaseutu, missä on odotettavissa uudistuksia ja muutoksia.

Suomalaisen tutkijan ensihavainto Unkarin maaseudusta on, että tuotantojärjestelmä toimii, suurtuotannon etuja käytetään hyväksi ja maassa harjoitetaan monipuolista maataloutta ja tuotteiden jatkojalostusta (kuva 1). Maaseudulla on vielä paljon väkeä noin miljoonan unkarilaisen työskennellessä maa- ja metsätaloudessa. Maatalous on näin keskimäärin melko työvoimainensiivistä.

Teollisuudella on ollut kasvava merkitys maaseudulla ja varsinkin elintarviketeollisuus on monipuolista ja useimmiten modernia. Maaseutu on

teollistunut perinteisten teollisuuskeskusten menettäessä suhteellista asemaansa teollisuuden sijaintipaikkoina. Teollisuuskyliä ja -alueita on luotu maaseutukaupunkeihin Unkarissakin samaan tapaan kuin muualla Euroopassa (Dingsdale ja Simon 1987). Palvelusektori työllistää suhteellisesti vähemmän väestöä kuin pitkälle kehittyneissä maissa, mutta sen työvoimaosuus on kasvussa. Ilmiön huomaa kadulla — pieniä putiikkeja on perustettu ja perusteilla, ja uusille yrittäjille rakennetaan liiketiloja. Myös rahoitussektorin sanotaan elävän nopean laajentumisen aikaa.

Runsas pientalorakentaminen kiinnitti huomiotani. Tiilirunkoisia ja -kattoisia pientaloja oli vastikään rakennettu paljon ja uusia on runsaasti rakenteilla (kuva 2). Uudet talot ovat yleensä tilavia harjakattotaloja. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä vielä runsaasti, eikä rakennustoiminta ole Unkarissa kyennyt uusimaan asuntokantaa yhtä nopeasti kuin esim. Suomessa.

Kuva 1. Unkarin peltopinta-ala on noin kaksinkertainen Suomeen verrattuna. Ala-Unkarin tasangolla tuottavuutta on kohotettu mm. keinokastelun avulla.

Kuva 2. Bekescsaban esikaupunki-alueella on uutta asutokantaa ja uusia pientaloja on rakenteilla.

Tutkimusta on hajautettu

Aluetutkimusta, joka Unkarissa kattaa hyvin suuren osan maantieteen osa-alueista, harjoitetaan tiedeakatemiain alaisissa tutkimusyksiköissä eri puolilla Unkaria. Näitä alan tutkimusyksiköitä on Bekescsabassa, Budapestissä, Györisä, Kecskemetissä, Miskolcissa ja Pecsissä. Nämä yksiköt yhdessä muodostavat aluetutkimuksen laitoksen ja keskuspaikka on Pecsissä. Organisaatio on peräisin vuodelta 1984. Yksiköt ovat kansainvälisen mittapuun mukaan pieniä.

Bekescsaban tutkimusyksikön historia ulottuu vuoteen 1973. Rahoitusta saadaan tiedeakatemian, paikalliselta lääninhallinnolta ja niiltä, joille tehdään tilaustutkimusta. Rahoituksessa on ongelmia, sillä vierailemassani tutkimusyksikössä mm. sisustusremontti oli keskeytetty ja uusia tutkijoita ei voitu palkata. Muutoin yksikkö näytti olevan varsin hyvin varustettu — käytössä olivat asianmukaiset tilat, runsaasti kirjallisuutta, henkilökohtaiset tietokoneet ja pikkubussi.

Bekescsaban tutkimusyksikössä harrastetaan monenlaista maantiedettä. Vaikutteita on saatu

eri tieteenaloilta. Tutkijat ovat saaneet koulutusta yleensä maantieteessä, taloustieteissä ja teknisissä tieteissä (esim. maanmittaus). Arvosanat matematiikassa ovat tavallisia. Bekescsaban yksikössä tutkijoita on yhteensä seitsemän. Taantuneiden alueiden kehitysongelmat, sosiaaliset ongelmat ja Unkarin erikoisuutena oleva tanya-asutus sekä yleisemminkin asutusrakenteen kehitys ovat keskeisiä tutkimuksen aiheita. Unkarin siirtyessä markkinatalouteen kotitalouksien säästäminen, pääomanmuodostus ja asunto-markkinat ovat tulleet ajankohtaisiksi tutkimusaloiksi, ja tässä yhteydessä kaikenlainen rahavirtatutkimus tuntui unkarilaistutkijoita kiinnostavan. Satelliittikuvatulointa on myös ollut ja on edelleen tutkimuksen kohteena, ja kuvista tulkitaan eroosion etenemistä ja tuotantokyvyltään marginaalisten alueiden kehitystä. Kansallisuuskysymysten noustessa esiin viime aikoina kiinnostus on herännyt myös vähemmistöjen tutkimukseen. Mm. väestönsiirrot Saksan ja Unkarin sekä Tsekkoslovakian ja Unkarin välillä ovat tutkimuksen kohteina. Myös Unkarin ja Romanian raja-alueiden ongelmia käsittelevä tutkimus on työn alla.

Tutkimusyksiköllä on runsaasti kansainvälisiä kontakteja. Tutkijat olivat käyneet monissa länsimaissa ja ns. entisissä sosialistisissa maissa. Suomalaiselle eksoottisia maita kuten Intia, Kuuba, Algeria, Egypti ja Meksiko on kuulunut matkakohteisiin. Yhdysvallat oli suosittu vierailukohde ja yksi tutkijoista oli juuri lähdössä 8 kuukaudeksi Atlantin taa. Yksikkö saa säännöllisesti vieraita ainakin Yhdysvalloista ja Japanista. Utrechtissa olevan Erasmus yliopiston kanssa yhteistyö on sopimukseen perustuvaa ja laajaa, ja mm. alankomaalaisopiskelijat tekevät opinnäyte- ja harjoitustöitään Bekescsabassa. Yhteisiä tutkimushankkeita on viritetty utrechtilaisten kanssa mm. asutus- ja elinkeinorakenteeseen kohdistuen. Ruotsalaiskontaktit on luotu Tukholmaan ja Uppsalaan. Pari tutkimusyksikön tutkijaa on vierailut myös Suomessa ja säännöllisiä yhteyksiä pidetään ainakin Helsinkiin.

Kansainväliset kontaktit kiinnostavat edelleenkin tutkijoita, sillä niiden koetaan lisäävän tutkijoiden henkilökohtaista pätevyyttä ja tuovan uusia ideoita tutkimukseen. Alan kehitystä seurataan tiiviisti ja uusimmat alan kirjat löytyvät tutkijoiden hyllyistä, mikä tekee kansainvälisen orientoitumisen varsin luontevaksi. Pienessä tutkimusyksikössä ei luonnollisestikaan ole kirjallisuutta hyvin monilta aloilta, joten ulkomaiset kontaktit auttavat pysymään myös kirjallisuuden suhteen ajan tasalla. Bekescsaban yksikössä on tehty runsaasti tutkimuksia. Unkaria taitamat-

toman onneksi niistä yleensä löytyy vähintäänkin tiivistelmä englanniksi. Tutkimusyksikkö toimittaa myös mittavaa vuosikirjaa, jonka toivoisi olevan aiheiden mielenkiintoisuuden vuoksi toimitetun englanniksi. Suurena ongelmana tutkijat pitävät sitä, että alan terminologiaa sekä unkariksi että englanniksi hallitsevia kääntäjiä ei tahdo löytyä.

Suomalainen tutkimus on Unkarissa hyvässä maineessa, samoin ovat tutkijat ja yleensäkin suomalaista yhteiskuntaa arvostetaan hyvin paljon. Tutkimusyhteistyöstä ollaan kiinnostuneita. Tutkijoita askarruttavat edellä lueteltujen teemojen lisäksi mm. maan yksityistämiseen liittyvät kysymykset, maatalouden tehokkuus ja elintarviketeollisuuden tuotantoketjut. Yksityistämishankkeiden myötä maaseutu näyttää olevan suurten muutosten edessä. Tästä syystä suomalaiskokemukset maatalouden kehityksestä ja aluepolitiikasta kiinnostivat siinä määrin, että niistä oli vierailijan pidettävä yleisöesitelmä.

Maaseutu murroksen edessä?

Unkarin bruttokansantuote henkeä kohti on vain kuudesosa Suomen vastaavasta bruttokansantuote-erästä. Se ei anna reaalista kuvaa elintasoeroista, joskin on selvää, että unkarilaisten ja suomalaisten kulutusmahdollisuuksissa on sekä laadullisia että määrällisiä eroja. Muihin itäeurooppalaisiin maihin verrattuna unkarilainen yhteiskunta toimii varsin hyvin ja on kehittymässä yhä enemmän markkinatalouden suuntaan. Ongelmia toki löytyy. Väestö vähenee erityisesti rajaseuduilla ja väheneminen on paikoin saanut jopa 'itäsuomalaisia' mittasuhteita (Simon ja Lengyel 1990). Myös eräät teolliset seudut ovat ongelma-alueita. Talous ja koko yhteiskunta on kuitenkin muuttumassa nopeasti. Ulkomaiset investoinnit ja osaaminen ovat tervetulleita ja maassa ollaan muutoinkin omaksumassa läntisiä arvoja. Vapaus ja sallivuus ovat nousseet muuttuvan arvomaailman uusiksi kulmakiviksi. Unkarissa voi tänä päivänä ostaa ja myydä melkein mitä tahansa; tuhannet ihmiset kokoontuvat toreille käymään kauppaa. Itäeurooppalaisia liikkuu ja ulkomaalaispolitiikka tuntuu sallivalta.

Unkarin talous toimii kohtuullisen hyvin, vaikkei se mihinkään huimaaviin kasvulukuihin yllä. Ulkopuolisesta eräs keskeinen Unkarin ongelma on se, että talous valmistaa tuotteita, jotka

ovat halpoja maailmanmarkkinoilla. Kyselin erityisesti maatalouden kehitysmahdollisuuksista tulevaisuudessa. Kovin optimistisia lausuntoja en kuullut, sillä länsimaiden ylituotanto-ongelmat rajoittavat nyt ja myös tulevaisuudessa maataloustuotteiden ja niistä tehtyjen jalosteiden vientiä.

Unkarin maataloussektori joutuu toimimaan kansainvälisillä markkinoilla, minkä aistii aina kun keskustelee maataloudesta. Maatalous, ja Suomessa esiin nostetut maaseutuelinkeinot, ovat Unkarissa businestä, ja tulostavoitteet ovat sen mukaiset. Kansallisten uudelleenjärjestelyjen ohessa kova kansainvälinen kilpailu näyttää määrävän kehityksen reunaehdot ja tulevaisuuden. Pitkän »suljetun» kauden jälkeen näin halutaankin toimia ja poistaa entisetkin hallinnon ja suunnittelun luomat markkinavoimia rajoittavat esteet.

Uusiutuva talousjärjestelmä saa perinnöksi haasteen hillitä taantuvien alueiden väestökatoa. Aluetaloudelliset rakenteet ovat lisäksi jatkuvien muutosten edessä, kun ollaan siirtymässä markkinatalouteen ja uusimassa taloudellisen yhteistyön ja työnjaon käytäntöä. Aluepolitiikan uudistamiseksi on esitetty mm. markkinatalouden toimintaan perustuvan suunnittelujärjestelmän kehittämistä, huomion kiinnittämistä infrastruktuuriin, yksityismaatalouden vahvistamista ruraalin teollistamisen sijaan ja päätäntävalan hajauttamista. Samalla on todettu arvonlisäverotuksen toteutuksen yhteydessä hintatukijärjestelmän poistuneen (Simon ja Lengyel 1990). Unkarissa on käynnissä mielenkiintoisia kehitysprosesseja, jotka tehnevät Unkarista suomalaisille aikaisempaa mielenkiintoisemman tutkimuksen kohteen.

Tutkimusyhteistyöstä kiinnostuneet saavat lisätietoja tämän jutun tekijältä tai suoraan Bekescsabasta. Yhteyshenkilö on Dr. Imre SIMON, MTA Regionális Kutatások Központja, Pf: 185, H-5601 BEKESCSABA, Unkari.

KIRJALLISUUS

Dingsdale, Alan & Imre Simon (1987). Ipari területek az Alföldön es East Midlands (Nagy Britannia) területek: összehasonlító vizsgálat (Industrial estates in the Alföld, Hungary and the East Midlands, Great Britain: a comparative analysis). *Alföldi tanulmányok* 1987, 209—224.

Simon, Imre & Imre Lengyel (1990). *Some aspects of regional backwardness in Hungary*. Mimeo. 11 siv.